

ILONA JANÝŠKOVÁ

K VÝKLADU ČESKÝCH NÁZVŮ JANOVCE (SAROTHAMNUS)

COBISS: 1.01

K razlagi čeških imen za košeničico (Sarthamnus)

Članek podaja pregled dosedanjih razlag etimološko ne povsem jasnega češkega botaničnega termina *janovec*. Pojasnjuje semantično motivacijo čeških narečnih poimenovanj košeničice glede na semantične vzporednice v drugih jezikih.

Ključne besede: etimologija, semantična motivacija, češčina, ljudsko poimenovanje rastlin

Interpretation of Czech names for broom (*Sarthamnus*)

This article reviews interpretations of the etymologically unclear Czech botanical term *janovec* 'broom'. It clarifies the semantic motivation of Czech dialect names for broom, taking into account semantic parallels in other languages.

Keywords: etymology, semantic motivation, Czech, popular plant names

K rostlinám, které mají v češtině řadu nářečních ekvivalentů, a jsou tak zajímavé z hlediska jazykového, patří *janovec*. *Janovec* metlatý (*Sarthamnus scoparius* (L.) Koch) je keř z čeledi bobovitých (Fabaceae) s četnými prutovitými větvemi a nápadnými žlutými květy; plody jsou podlouhlé zploštělé lusky s četnými semeny. Celá rostlina je jedovatá, o jejích léčivých účincích se dozvídáme již z děl starověkých lékařů a farmakologů (Mathioli 1596: 453D).

Botanický termín *janovec*

Rodové jméno *janovec* představuje z hlediska etymologického tvrdý oříšek. Z pohledu jazykového je situace komplikována tím, že české *janovec* (s řadou variant ve staré češtině i v nářečích, viz níže) nemůžeme oddělit od tvarů s iniciálním *z-* (např. české dial. *zanovec* – Machek 1954: 118) či – v rámci ostatních jazyků slovanských – s iniciálním *ž-* (např. (staro)polské *żarnowiec* – Rostafiński 1900 1: 207). Navíc mezi příbuznými rody rostlin patřících do čeledi bobovitých (motýlokvěťtých) – týká se to zejména rodů *janovec/Sarthamnus*, čilimník/*Cytisus*, kručinka/*Genista*, jehlice/*Ononis*, žanovec/*Colutea* aj. – docházelo k záměně názvů rostlin, které spojovaly některé další charakteristické rysy (např. žlutá barva květů). České *janovec* má řadu forem ve staré češtině, srov. *janofít*, *janofiet*, *janosít*, *janosiet*, *janoset*, *janovít*, *janoviet*, *janobít*, *janobiet*, *janbik* 'janovec' i 'kručinka barvířská / *Genista tinctoria*' (ESStč), ale i v dialektech, srov. *janoch*, *jenestr* (ALJ), *janestr*,

Článek vznikl v rámci projektu GA ČR č. 13–17435S.

zanovec (Machek 1954: 118–119), *jenestří* (Kosík 1941: 42; Hubáček 1949: 83), *janovní* (Hadač 1958: 57), *šenestr* (ALJ; Hadač 1958: 57) ‘janovec’, *jenestr* ‘janovec’ i ‘žanovec/Colutea’ (Kott 1910: 37). Pro ilustraci uvedeme alespoň několik příkladů i z dalších slovanských jazyků, které rovněž dokazují formální i významovou konfuzi: slovenské starší *zanoveť* ‘Cytisus’, *žanovec* ‘Colutea’ (Buffa 1972: 385, 390), hornolužické *žanowc* ‘Colutea’ (Lajnert 1954: 62), dolnolužické *zanowjes* ‘jehlice trnitá / Ononis spinosa’ (Schuster-Šewc 1978–1996 4: 1780), polské *janowiec* ‘Genista’, *żarnowiec* ‘Sarothamnus’ aj. Ve východoslovanských jazycích je doloženo např. ukrajinské *зіно́ватъ* ‘čilimník/Cytisus’, dial. ‘kručinka/Genista’, *зіноватъ* ‘šťírovník/Lotus’ (Makowiecki 1936: 163–164, 216), ruské dial. *жерновецъ* ‘janovec’ (Annenkov 1878: 153; SRNG 9: 142), z jazyků jihoslovanských sem patří například bulharské dial. *зіновец, зіновец, зіновит* ‘čilimník/Cytisus’ (Achtarov 1939: 150; BER 1: 600), chorvatské *zānovijet*, srbské *zanovet, zanovijet* ‘Cytisus’ (Šulek 1879: 453; Simonović 1959: 160);¹ sln. *zānovet* tv. je – dle Pleteršnika – přejato ze srbochorvatštiny (Pleteršnik 1894–1895 2: 858).

Není jednoty ve výkladu uvedených slov, není ani možné rekonstruovat nějaké společné slovanské východisko. Miklošič (1886: 399) uváděl pod záhlavím *zanověť* tvary s iniciálním *za-* (např. polské *zanowiec*) i *ja-* (polské *janowiec*) ‘Genista’, které srovnával se středolatinským *janestaria* ‘ager genistis obsitus’.² Nejčastěji se uvažuje o románském původu s východiskem v latině. Latinské *genista, genesta* označovalo kručinku, konkrétně kručinku barviřskou (Genista tinctoria), která se od dávných dob používala v celé Evropě k barvení látek na žlutou. Latinské *genista*, vulg. latinské *genestra, genistra*, jež jsou nejasného původu (Ernout – Meillet 1959: 270), možná etruského (Walde – Hofmann 1938–1956 1: 591), mají pokračování v jazycích románských (např. starofrancouzské *genest, ginest*, francouzské *genêt*, italské *ginestra*) a jejich prostřednictvím i v jazycích germánských (německé *Ginster*, srov. EWAhd 4: 162–163). Ve slovanských jazycích slovo prodělalo změny ve slovtvorbě (srov. zakončení slov) a v důsledku lidové etymologie zejména v první části slova. Předpokládáme, že původní jsou tvary na *ja-* a že lidově etymologické spojování s vlastním jménem *Jan* v češtině je až sekundární (je zřejmě spojeno s datem 24. června, svátkem Jana Křtitele: v tomto období se sbíral květ i nať janovce pro využití v lidovém léčitelství). Jiného názoru je Machek 1954: 118–119 (rovněž Machek 1957: 170; 1968: 216), který považoval za primární podobu *zanovec* z původního *za nova* (tj. *měsíce*), kdy se údajně měla tato magická rostlina³ sbírat, tvary na *ja-* vysvětloval rovněž příkloněním ke jménu *Jan*; pouze pro nářeční tvary *janestr, jenestr* předpokládal

1 Ke vztahu fytonyma *zanovet* ‘Cytisus’ a slovesa *zanovetamu* ‘žvanit, tlachat, žertovat aj.’ v. Bjeletić 2009: 29–34.

2 O spojení se středolatinským *janestaria* ‘pole porostlé kručinkou’ uvažoval ovšem již dříve Matzenauer 1870: 183.

3 Kašubské názvy janovce *djābli ogón* a *djāblè zelè* (Sychta 1967–1976 1: 216; 6: 210) dokazují, že janovec je mezi lidem považován za magickou rostlinu.

Machek původ ze středolatinského **jenestra*. Ještě jinak vysvětluje české *janovec*, *zanovec* a další výše uvedené slovanské názvy Varbotová 1975: 32–33: rostliny řadí ke kořeni **nāu-/*nū-* (> **naviti* ‘unavovat, vyčerpávat’, **nyti* ‘chřadnout’) a předpokládá starobylé střídání iniciálního *ja-/za-*; sémantickou motivací je pro ni jedovatost mnohých výše zmíněných rostlin (odmítl Schuster-Šewc 1978–1996 4: 1781 s poukazem na nedostatečné objasnění začátku slova). Loma (1990: 94–95) vidí ve fytonymu **zanověťb* ‘Cytisus’ kompozitum, jehož první částí je psl. **zona* ‘prázdné obilné zrno’ (< ie. **ken-/*kon-* ‘prázdný’), druhá část slova odpovídá staroslověnskému *větvь* ‘větev’, s nímž příbuzné je psl. **vitva*, odkud je např. i polské *witwa* ‘vrba košíkářská / *Salix viminalis*’. Původní význam kompozita by tak podle Lomy byl ‘škodlivý keř’ v souvislosti s jeho jedovatostí.

Ostatní názvy

Lidé pojmenovávají rostliny z jiného pohledu než terminologického, všímají si místa a doby výskytu, nápadných vnějších znaků rostliny (barvy, tvaru květů, plodnosti aj.), charakteristického pachu rostliny či jejích částí, využití rostliny (např. jako materiálu pro různá řemesla, na krmení, jako potravy lesní zvěři, v lidovém léčitelství) aj. V následujících řádcích představíme zejména lidové názvy janovce, které žily či žijí na území naší vlasti, a které dokládají bohatou fantazii našich předků.

Celkový vzhled rostliny

Janovec je keř s četnými prutovitými větvemi, což reflektují i následující deriváty psl. **prutьb* ‘prut’: české dial. *zajičí proutí* (Hadač – Hadačová – Spal 1964: 19; Hadač 1996: 15) a *zelený proutky* (Hadač 1958: 57; 1996: 15); stejné východisko platí i pro slovenský botanický termín *prútnatec* ‘*Sarothamnus*’ (Buffa 1972: 349) a pro hornolužické starší *prutowe* tv. (SSA 3: 308). Podobně motivováno je v druhé části kompozita i německé dial. *Hasenrute* (Marzell 1943–1979 4: 114), jež jako celek současně napovídá, že pruty janovce slouží jako potrava zajícům (viz níže).

Keře janovce tvořící hustý porost připomínají remíz, tj. křovinatý lesík v poli sloužící k úkrytu drobné zvěře. Tak objasníme motivaci pojmenování českého dial. *remís* ‘*Sarothamnus*’ (Hadač 1996: 15) a *revízek* tv. (Königsmark 1942: 28). Pro srovnání uvádíme i německé dial. *Heidenbusch* ‘*Sarothamnus scoparius*’ (Marzell 1943–1979 4: 120).

Žlutá barva květů

Nápadná žlutá barva květů janovce je motivačním východiskem pro pojmenování *kočičí zlato* ‘nepravé, falešné zlato’,⁴ jež jako lidový název pro ‘*Sarothamnus scoparius*’ uvádí bez lokace Rystonová (2007: 202); srov. i bulharské dial. *жълт цветилник* tv. (Achtarov 1939: 274).

4 Srov. popis janovce u Mathiola 1596: 453D „... nese květ žlutý co zlato“.

Tvar květů

Květy janovce tvarem připomínají ženskou botu, odtud pramení jeho jihozápadočeské nářeční názvy *pantofličky* (Kosík 1941: 84; Machek 1954: 119; Hadač 1958: 57; Hadač – Hadačová – Spal 1964: 18; Hadač 1996: 15, ALJ), *střevíček* (ALJ), *střevičky* (Machek 1954: 119; Hadač 1958: 57). Sémantickou paralelu nabízí německé dial. *Frauenschuh* a *Pantoffeln* ‘Sarothamnus scoparius’ (Marzell 1943–1979 4: 115).

Název *krutopysk* ‘Sarothamnus scoparius’ (uvádí mezi českými lidovými názvy janovce Rystonová 2007: 202), který by se sem motivací hodil, je slovenský – z Reussovy Květny Slovenska z roku 1854 (Buffa 1972: 315).

Doba květu

České dial. *jánský kvítí* ‘Sarothamnus scoparius’ (Hadač 1995: 163) představuje sousloví se specifikujícím adjektivem podle doby květu na svátek Jana Křtitele (24. června). Německý dial. název janovce *Pfingstblumen*, *Pfingstenblumen* (Marzell 1943–1979 4: 115) naznačuje, že janovec kvete o svatodušních svátcích.

Vlastnost plodů

České dial. *třesk* ‘janovec’ bylo zaznamenáno v Podkrkonoší: „třesk se bere na košťata“ (ALJ). Jde o deverbativum od onomatopoického slovesa *třeskat* ‘práskat, bouchat’. Motivace pojmenování je následující: zralé lusky se s chřestivým praskotem zkrucují a odmršťují daleko semena.

Připodobnění rostliny živočichům

Na Chodsku se pro janovec používají výrazy *švábí* (Jindřich 2007: 306), *švábí a šváboví* (Hadač – Hadačová – Spal 1964: 18–19), *švabín* (ALJ). Možné spojení se šváby vysvětluje Hadač 1996: 6 takto: „V práci Hadač et al. (1964) [= Hadač – Hadačová – Spal 1964: 48] jsme uvedli, že jméno šváboví pro janovec se vztahuje na černé lusky, které „rozšlápnuty hlasitě praskají.“ Nedořečeno bylo „jako když je rozšlápnut šváb. Ale k tomuto prasknutí není třeba rozšlapávat lusk. Za slunečného počasí přezralé lusky samy hlasitě praskají a vystřelují svá semena do okolí, což jistě vzbudilo pozornost dobrých venkovských pozorovatelů.“ Jiné vysvětlení nabízí při výkladu německého dial. *Schwobekraut* ‘Sarothamnus scoparius’ Marzell 1943–1979 4: 122: „Der Strauch wird im Hause ausgelegt, dann kriechen die Schwaben (Küchenschaben, Blatta) darunter und gehen zugrunde oder können in ihrer Betäubung leicht gefangen und vernichtet werden.“

Rostlina jako potrava pro živočichy

Motivace následujících českých názvů je jasná, neboť zelené větve janovce slouží hlavně v zimě jako potrava především pro zajíce a srnčí zvěř: *zaječí*, *zaječinec* (Hadač 1958: 57), *zajičák* (Hadač – Tomková-Součková 1994: 14), *zaječina*,

zajči/zaječí chleba, zaječí zeli,⁵ *zaječí sanejstří* (ALJ), *zaječovní, zaječí jetel*,⁶ *zaječí proutí, zaječí žrádlo* (Hadač – Hadačová – Spal 1964: 51), *zaječí kvítí, zaječí listí* (Hadač 1996: 15). Čtené jsou paralely nejen u jiných Slovanů, např. v dolnolůžickém dial. *uchacyna, uchacovyna* (< *uchac* ‘zajíc’) (SSA 3: 308), ale i například v německých dial. *Hasenkraut*,⁷ *Hasenruten* aj. (Marzell 1943–1979 4: 114, 116). Ve východomoravských nářečích (Kyjovsko) je ojedinele doloženo spojení *srnčí zeli* (ALJ), srov. německé dial. *Rehkraut* tv. (Marzell 1943–1979 4: 117).

Praktické využití rostliny

Tenkých ohebných větví janovce se používalo na výrobu košťat, jak dokládá české dial. *metlica* (Čouka 1929: 124); Jirásek – Zadina – Blažek 1957: 273 a Rystonová 2007: 202 uvádějí ještě jako lidové názvy *metlovka, metlovník a metlínie* (k poslednímu srov. slovenské *metlíní* u Palkoviče 1820–1821 1: 887) a rovněž *chvoště a chvoštěnka*, na Plzeňsku i *košťata, zelený na košťata* (Hadač 1958: 57). Názvy *metlica* aj. jsou deriváty praslovanského a všeslovanského **metъla*, derivátu slovesa **mesti* ‘mést, zametat’, *chvoště a chvoštěnka* (ke změně *chvoště* > *koště* srov. Gebauer 1894–1929 1: 461) vycházejí z původního **chvostъ*, snad deverbativa od **chvostati* (srov. stč. *chvostati* ‘šlehat, mrskat’ – ESStč) (Machek 1968: 282; Rejzek 2008: 80–81). Předpokládáme (třebaže nemáme doloženu lokaci názvů *chvoště a chvoštěnka*), že obě skupiny názvů (*metlica* versus *chvoště*) korespondují s diferenciací nářečního pojmenování pro svazek prutů sloužící k zametání, jak dokládá mapa ČJA 1: 343 (v Čechách *koště*, na Moravě *metla*). Stejný typ pojmenování janovce nacházíme v jazycích slovanských, např. v hornolůžickém *chošćowc* (Lajnert 1954: 62), odvozeném od *chošćo* ‘koště’, v bulharském dial. *черна метла* (Achtarov 1939: 274) aj., v němčině, srov. německé dial. *Bese(n), Besenkraut* aj. ‘*Sarothamnus scoparius*’ (Marzell 1943–1979 4: 117–118) či v latinském botanickém termínu *Sarothamnus*, což je složenina z řeckého *σάρων* ‘koště’ a *θάμνος* ‘keř’ (Carnoy 1959: 235).

Přejaté názvy

Ve starších botanických příručkách (např. Sloboda 1852: 528; Polívka 1900–1904 2: 406 aj.) se pro *Sarothamnus scoparius* vyskytuje rovněž název *vítečník*. Podrobně o něm psal Machek (1954: 119), jehož názor zde stručně interpretujeme. Jméno *vítečník* zavedl J. S. Presl v díle (které napsal spolu s bratrem K. B. Preslem) *Flora*

5 Na Moravě je *zaječí zeli* nejběžnějším nářečním pojmenováním šťavele (*Oxalis*) (ČJA 2: 229).

6 U Kosíka 1941: 43 (s nespécifikovaným odkazem na Presla) nacházíme i název *jetelice* ‘*Sarothamnus*’, derivát českého *jetel*.

7 *Hasenkraut* ‘*Sarothamnus*’ uvádí i Hadač 1996: 15, informátorem byl ovšem muž z Plané u Mariánských Lázní, který chodil do německé školy. *Honzigraus* tv. (Hadač – Tomková-Součková 1994: 14) představuje zřejmě zkomoleninu, srov. německé dial. *Hos'nkraut, Rehgräs* aj. ‘*Sarothamnus scoparius*’ (Marzell 1913: 156).

čechica v roce 1819 pro *Spartium scoparium*, což je synonymní botanický termín pro *Sarothamnus scoparius*. V Mathiolioho herbáři (Mathioli 1596: 453D) Presl zjistil, že pro *Spartium* má polština výraz *witeczki*, odtud zřejmě vytvořil české *vítečník*. Existuje i polský název *witecznik*, ten však označuje jinou rostlinu (Bosea) a je doložen později (Majewski 1889–1894 1: 483). Z hlediska etymologického je polské *witecznik* jasné: je to derivát od *witka* ‘tenká haluz’, deminutiva od *wić* ‘dlouhá větev, prut’, jež patří do rodiny slovanského *viti* ‘vít, plést’.

Přenesené názvy

Ze štědrince odvislého (*Laburnum anagyroides*), nazývaného *zlatý děšť* (Machek 1954: 118), byl název přenesen na janovec, srov. české dial. *zlatej děšť* ‘*Sarothamnus scoparius*’ (Hadač 1958: 57; 1996: 15), zřejmě na základě podobnosti žlutých květů obou keřů. Že nejde o jev ojedinělý, dokazuje i existence německého dial. *Wilder Goldregen* ‘*Sarothamnus scoparius*’ (Marzell 1943–1979 4: 118).

V Podkrkonoší je doložen pro janovec název *zimolez* (ALJ), který běžně pojmenovává jiný keř, *Lonicera*. O důvodech přenesení názvu na janovec můžeme spekulovat, jistým pojitkem by mohla být skutečnost, že zelené ratolesti obou rostlin, janovce i zimolezu, jsou dobrou zimní pastvou pro zvěř.

Nejasná motivace

Spojení *babí hněv* pro ‘*Sarothamnus*’ uvádějí různé příručky (např. Jirásek – Zádina – Blažek 1957: 273; Rystonová 2007: 202 aj.), ovšem bez jakékoliv lokace. Uvedené sousloví je etymologicky průhledné, obtížné je však odhalit důvod této motivace. Sousloví *babí hněv* je sice v českých nářečích známo, ale v odlišném významu ‘jehlice trnitá / *Ononis spinosa*’ (Sloboda 1852: 537; Bartoš 1886–1895 2: 505; 1906: 8) a ‘plody lopuchu (rod *Arctium*)’ (ČJA 2: 282). Název *babí hněv* lze v uvedených případech chápat jako metaforické žertovné pojmenování, jehož negativní charakter souvisí s ostnatostí jak keře *Ononis spinosa*, tak plodů lopuchu. Janovec ovšem žádné trny nemá.

Záhadou pro nás zůstává české dial. *jezumín* ‘janovec’, jež je zaznamenáno ojediněle v jihočeských nářečích (ALJ).

LITERATURA

- Achtarov 1939** = *Материали за български ботаничен речник*, събрани от Б. Давидов и А. Явашев, подредени от М. Шосев и П. Балабанова, допълнени и редактирани от Б. Ахтаров, София, 1939.
- ALJ** = Archiv lidového jazyka českého uložený v dialektologickém oddělení Ústavu pro jazyk český AV ČR v Brně.
- Annenkov 1878** = Николай И. Анненков, *Ботанический словарь*, Санкт-Петербург, 1878.
- Bartoš 1886–1895** = František Bartoš, *Dialektologie moravská* 1–2, Brno, 1886–1895.
- Bartoš 1906** = František Bartoš, *Dialektologický slovník moravský*, Praha, 1906.
- BER** = *Български етимологичен речник* 1–, ред. В. И. Георгиев – И. Дуриданов – Т. А. Тодоров, София, 1971–.

- Bjeletić 2009** = Маpта Бјелетић, Још једном о с.-х. занов(у)етату (проблеми етимолошке праксе), in: *Studia etymologica Brunensia* 6, eds. I. Janyšková – H. Karlíková, Praha, 2009, 27–36.
- Buffa 1972** = Ferdinand Buffa, *Vznik a vývin slovenskej botanickej nomenklatúry: k histórii slovenského odborného slovníka*, Bratislava, 1972.
- Carnoy 1959** = Albert Carnoy, *Dictionnaire étymologique des noms grecs de plantes*, Louvain, 1959.
- ČJA** = *Český jazykový atlas* 1–5, Praha, 1992–2005.
- Čouka 1929** = František Čouka, Lidové názvy rostlin z Moravy, in: *Časopis Vlasteneckého spolku musejního v Olomouci* 41–42 (1929), 122–124.
- Ernout – Meillet 1959** = Alfred Ernout – Antoine Meillet, *Dictionnaire étymologique de la langue latine: histoire des mots*, Paris, 1959.
- ESStč** = Elektronický slovník staré češtiny (<http://vokabular.ujc.cas.cz>, 25. 7. 2017).
- EWAhd** = Albert L. Loyd – Otto Springer – Rosemarie Lühr, *Etymologisches Wörterbuch des Althochdeutschen* 1–, Göttingen – Zürich, 1988–.
- Gebauer 1894–1929** = Jan Gebauer, *Historická mluvnice jazyka českého* 1–4, Praha, 1894–1929.
- Hadač 1958** = Emil Hadač, Lidové názvy vyšších rostlin Plzeňského okresu, in: *Sborník Vyšší Pedagogické školy v Plzni: biologie – chemie*, Praha, 1958, 37–70.
- Hadač 1996** = Emil Hadač, Lidová jména rostlin v západních Čechách, in: *Sborník Západočeského muzea v Plzni: příroda* 94 (1996), 5–22.
- Hadač – Hadačová – Spal 1964** = Emil Hadač – Alena Hadačová – Jaromír Spal, Jména rostlin na Chodsku, in: *Sborník Pedagogické fakulty Západočeské univerzity v Plzni: jazyk a literatura* 5 (1964), 5–60.
- Hadač – Tomková-Součková 1994** = Emil Hadač – Milada Tomková-Součková, Lidová jména rostlin z Podorlící, in: *Panorama* 2 (1994), Dobré, 1–16.
- Hubáček 1949** = Jaroslav Hubáček, Lidové názvy rostlin na Uherskohradištsku, in: *Vlastivědný sborník okresu Uherskohradištského* 3, Uherské Hradiště, 1949, 82–83.
- Jindřich 2007** = Jindřich Jindřich, *Chodský slovník*, sestavil J. Kotal, Plzeň, 2007.
- Jirásek – Zadina – Blažek 1957** = Václav Jirásek – Rudolf Zadina – Zdeněk Blažek, *Naše jedovaté rostliny*, Praha, 1957.
- Königsmark 1942** = Josef Königsmark, Lidová jména rostlin na Rokycansku, *Naše řeč* 26 (1942), 28–29.
- Kosík 1941** = Vladimír Kosík, *Slovník lidových názvů rostlin*, Praha, 1941.
- Kott 1910** = František Št. Kott, *Dodatky k Bartošovu Dialektickému slovníku moravskému*, Praha, 1910.
- Lajnert 1954** = Jan Lajnert, *Rostlinské jména serbske – němske – lačanske*, Berlin, 1954.
- Loma 1990** = Александар Лома, Позајмљенице из непознатог језика у прасловенском (Georg Holzer, Entlehnungen aus einer bisher unbekanntem indogermanischen Sprache im Urslavischen und Urbaltischen), *Јужнословенску филолог* 46 (1990), 87–122.
- Machek 1954** = Václav Machek, *Česká a slovenská jména rostlin*, Praha, 1954.
- Machek 1957** = Václav Machek, *Etymologický slovník jazyka českého a slovenského*, Praha, 1957.
- Machek 1968** = Václav Machek, *Etymologický slovník jazyka českého*, Praha, 1968.
- Majewski 1889–1894** = Erazm Majewski, *Słownik nazwisk zoologicznych i botanicznych polskich* 1–2, Warszawa, 1889–1894.
- Marzell 1913** = Heinrich Marzell, *Die Tiere in deutschen Pflanzennamen*, Heidelberg, 1913.
- Marzell 1943–1979** = Heinrich Marzell, *Wörterbuch der deutschen Pflanzennamen* 1–5, Leipzig, 1943–1979.
- Mathioli 1596** = *Herbář aneb Bylinář... Petra Ondřeje Mathiola... z německého pak jazyka v český přeložený od Adama Hubera z Rysnbachu D. – Danyele Adama z Veleslavína*, Praha, 1596.
- Matzenauer 1870** = Anton Matzenauer, *Cizí slova ve slovanských řečech*, Brno, 1870.
- Miklošič 1886** = Franz Miklosich, *Etymologisches Wörterbuch der slavischen Sprachen*, Wien, 1886.
- Palkovič 1820–1821** = Juraj Palkovič, *Böhmisch-deutsch-lateinisches Wörterbuch* 1–2, Praha, 1820–1821.
- Pleteršnik 1894–1895** = Maks Pleteršnik, *Slovensko-nemški slovar* 1–2, Ljubljana, 1894–1895.

- Polívka 1900–1904** = František Polívka, *Názorná květena zemí koruny české* 1–4, Olomouc, 1900–1904.
- Rejzek 2008** = Jiří Rejzek, *The Proto-Slavic Word-Initial* ch-, Praha, 2008.
- Rostařínski 1900** = Józef Rostařínski, *Symbola ad historiam naturalem medii aevi* 1–2, Kraków, 1990.
- Rystonová 2007** = Ida Rystonová, *Průvodce lidovými názvy rostlin i jiných léčivých přírodnin a jejich produktů*, Praha, 2007.
- Schuster-Šewc 1978–1996** = Heinz Schuster-Šewc, *Historisch-etymologisches Wörterbuch der ober- und niedersorbischen Sprache* 1–5, Bautzen, 1978–1996.
- Simonović 1959** = Драгутин Симоновић, *Ботанички речник: имена биљака*, Београд, 1959.
- Sloboda 1852** = Daniel Sloboda, *Rostlinnictví čili Návod k snadnému určení a pojmenování rostlin v Čechách, Moravě a jiných zemích rakouského mocnářství domácích*, Praha, 1852.
- SRNG** = *Словарь русских народных говоров* 1–, Москва – Ленинград / Санкт-Петербург, 1965–.
- SSA** = *Sorbischer Sprachatlas = Serbski řečny atlas* 1–15, Bautzen, 1965–1996.
- Sychta 1967–1976** = Bernard Sychta, *Słownik gwar kaszubskich* 1–7, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk, 1967–1976.
- Šulek 1879** = Bogoslav Šulek, *Jugoslavenski imenik bilja*, Zagreb, 1879.
- Varbot 1975** = Жанна Ж. Варбот, К реконструкции и этимологии некоторых праславянских глагольных основ и отглагольных имен, in: *Этимология* 1973, Москва, 1975, 23–33.
- Walde – Hofmann 1938–1956** = *Lateinisches etymologisches Wörterbuch* 1–2, von Alois Walde, 3., neubearbeitete Auflage von Johann B. Hofmann, Heidelberg, 1938–1956.

POVZETEK

K razlagi čeških imen za košeničico (Sarothamnus)

Češki botanični termin *janovec* je etimološko nejasna beseda, ob njej je zabeleženo tudi narečno *zanovec* v enakem pomenu. Najbolj pogosto se misli na romanski izvor z izhodiščem v latinščini. Latinsko *genista*, *genesta* je označevalo žoltovino (*Genista tinctoria*), ki se je nekdanj uporabljala po vsej Evropi za rumeno barvanje tkanin. Prvotne so očitno oblike na *ja-*, medtem ko je ljudskoetimološko vezanje z imenom *Jan* šele drugotno. Po Machku je prvotna oblika *zanovec* < **za nova* (*mesece*), Varbotova povezuje *janovec* z ide. korenomo **nāu-*/**nū-* ‘mučiti, slabeti, padati od utrujenosti’ glede na strupenost rastline. Loma misli na **zanověť* < **zona* ‘prazno žitno zrno’ in **větvъ* ‘veja’ s prvotnim pomenom *‘škodljiv grm’. Češka narečna imena so motivirana z zunanjim videzom rastline (*zajiči proutí, zelený proutky, remis, revizek*), barvo cvetov (*kočičí zlato*), obliko cvetov (*pantoflíčky, střevíčky*), časom cvetenja (*jánský kvítí*), lastnostjo plodov (*třesk*). V poimevanju rastline so bogato zabeležena živalska imena (*švábí, zaječí*), motivacijska prvina je praktična uporaba rastline (*metlica, chvoště*). Prevzeto je *vítečník*, preneseno z drugih rastlin *zlatej děšť* in *zimolez*. Nejasna je motivacija v besedni zvezi *babí hněv*, nerazloženo ostaja češko nar. *jezumín*.